

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Наринэ Абгарян
С НЕБА УПАЛИ ТРИ ЯБЛОКА

Copyright © Narine Abgaryan, 2015

First published in the Russian language by Astrel imprint,
St Petersburg, Russia

The publication of the book was negotiated through Banke,
Goumen & Smirnova Literary Agency (www.bgs-agency.com) and
Plima Literary Agency

Translation Copyright © 2022 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-04466-9

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Marine Abgarjan

Ša neba
padoše
tri jabuke

Prevela Slavica Đukić

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2022.

*I tri jabuke padoše s nebesa:
Jedna onome ko je video,
Jedna onome ko je ispričao,
I jedna onome ko je slušao.*

STARA JERMENSKA POSLOVICA

DEO I

Onome ko je video

GLAVA I

U petak, odmah iza podneva, kada je sunce, preivalivši zenit, počelo dostojanstveno da klizi ka zapadnom rubu doline, Anatolija Sevojanc legla je da umre.

Pre odlaska na onaj svet obilno je zalila baštu i stavila kokoskama više hrane – nikad se ne zna kada će komšije pronaći njeno beživotno telo, neće valjda sirota živina ostati gladna. Zatim je poskidala poklopce s buradi za skupljanje kišnice ispod oluka, da u slučaju iznenadne oluje potoci vode, koji se odozgo slivaju, ne podriju temelj kuće. Onda je prebrala sve kuhinjske police, skupila svu načetu hranu: činije sa maslacem, sirom i medom, okrajak hleba i pola kivanog pileta, i odnela u prohladni podrum. Iz ormara je izvukla mrtveno: vunenu haljinu dugih rukava, sa visokom belom čipkastom kragom, dugu kecelju sa izvezenim

džepovima, ravne cipele, pletene gulpe* (celog života su joj se noge smrzavale), pažljivo oprano i ispeglano donje rublje, i još uz sve to prababine brojanice sa srebrnim krstićem – Jasaman će se dosetiti da joj ih stavi u ruku.

Odeću je ostavila na najuočljivijem mestu u gostinskoj sobi – na teškom, hrastovom stolu, koji je bio zastrt lanenim stolnjakom (ako bi se podigla ivica ovog stolnjaka, videla bi se dva duboka jasna traga od udaraca sekirom); u tu gomilu s mrtvenim stavila je i koverat s novcem – za troškove sahrane – izvukla iz komode staru mušemu i otišla u spavaću sobu. Tamo je sklonila posteljину, mušemu presekla na pola, jednu polovinu stavila na čaršav, legla, pokrila se drugom polovinom, odozgo prebacila pokrivač, prekrstila ruke na grudima, malo pomerala potiljak tamo-amo, tražeći udoban položaj na jastuku, duboko uzdahnula i zatvorila oči. Odmah zatim je ustala, širom otvorila oba prozorska krila, poduprla ih saksijama s muškatlama, da se ne zatvore, i ponovo legla. Sada ne treba da brine da će duša, kad napusti njeno smrtno telo, izgubljeno lutati po sobi. Jednom oslobođena, istog časa će prhnuti kroz otvoren prozor, pravo prema nebesima.

Takve pažljive i detaljne pripreme imale su vrlo značajan i tužan razlog: evo već drugi dan kako Anatolija Sevojanc krvari. Kada je na donjem vešu primetila čudne braon mrlje, prvo je sva pretrnula, zatim ih je pažljivo pregledala i, uverivši se da je

* Jerm. *gulpa* – vunene čarape.

to zaista krv, briznula u plač. Ali postidevši se svog sopstvenog straha, brzo se pribrala i hitro obrisala suze krajem marame. Zašto plakati kad se neizbežno ne može izbeći. Svakome je smrt suđena: nekome zaustavi srce, nekome, rugajući se, oduzme zdravu pamet, a njoj je, izgleda, odredila da umre od krvarenja.

Anatolija je bila potpuno sigurna da je bolest neizlečiva i galopirajuća. Nije uzalud prostrelila najbeskorisniji i najbesmisleniji deo njenog tela – matericu. Kao da je htela da kaže da je to kazna koja joj je poslata što nije mogla da ispuni svoju glavnu svrhu: da rodi decu.

Zabranivši sebi da kuka i plače, i tako se pomirivši s neizbežnim, Anatolija se iznenađujuće brzo smirila. Prekopala je sanduk s posteljinom, izvukla stari čaršav, izrezala ga na nekoliko delova, napravila nešto nalik na uloške. Ali do večeri je krvarenje postalo toliko obilno da se činilo da je negde u njoj pukla velika i neiscrpna vena. Morala je da upotrebi i one male zalihe vate koje je imala u kući. Pošto je videla da će vatu uskoro potrošiti, Anatolija je rasporila ivicu jorgana, izvukla odande nekoliko grudvica ovčije vune, dobro je oprala i raširila da se osuši na prozorskoj dasci. Naravno, mogla bi da ode do komšinice Jasaman Šlapkanc i da od nje zatraži vatu, ali Anatolija nije to učinila – šta ako ne izdrži, brizne u plač i ispriča prijateljici za svoju smrtnu bolest! Jasaman će se odmah rastrčati, odleteće do Satenik da u dolinu pošalje telegram po kola hitne pomoći... Anatolija nije imala nameru da se vuče po lekarima i da je oni muče bolnim

i beskorisnim zahvatima. Odlučila je da umre dostojanstveno i spokojno, u miru i tišini, među svoja četiri zida, tu gde je proživela sav svoj težak i beskoristan život.

Legla je kasno, dugo je gledala porodični album; pod prigušenim svetlom petrolejske lampe, lica rođaka, već potonulih u zaborav, izgledala su posebno tužno i zamišljeno.

„Videćemo se uskoro“, šaputala je Anatolija dok je svaku fotografiju milovala prstima, ogrubelim od teškog seljačkog rada, „videćemo se uskoro.“ Uprkos tome što se osećala potonulo i uznemireno, zaspala je lako i spavala sve do jutra. Probudila se od uznemirujućeg kukurikanja petla, koji se kao bez glave uzmuva po kokošinjcu, nestrpljivo čekajući čas kada će biti pušten u šetnju po baštenskim lejama. Anatolija je pažljivo oslušnula sebe. Svoje zdravstveno stanje ocenila je kao sasvim podnošljivo; ako se ne računaju bolovi u krstima i lagana vrtoglavica, činilo joj se da je i ne muči ništa naročito. Oprezno je ustala, otišla do nužnika i sa nekakvim ljutitim zadovoljstvom primetila da krvi ima još i više. Vratila se u kuću, od grudve vune i komadića tkanine napravila uložak. Ako se ovako nastavi, do sutra ujutro će sva krv isteći iz nje. To znači da možda naprosto neće dočekati još jedan izlazak sunca.

Malo je postajala na verandi, svakom svojom ćelijom upijajući nežno jutarnje svetlo. Otišla je do komšinice da se pozdravi i sazna šta ima kod nje. Jasaman je taman počela da pere veliki veš, upravo je stavljala teški kazan s vodom na šporet na drva. Dok se voda grejala, malo su popričale o svakodnevnim poslovima.

Uskoro će sazreti dud, moraće da se trese stablo, da se skupljaju dudinje, od jednog dela da se skuva sirup, drugi deo da se osuši, a treći da se ostavi da provri u drvenom buretu, pa da se kasnije upotrebi za domaću dudovaču. A vreme je i da se bere konjsko zelje, za nedelju-dve biće već kasno, na vrelom junskom suncu biljka brzo ogrubi i više nije za jelo. Anatolija je otišla od prijateljice kad je voda u kazanu proključala. Sada ne mora da brine, Jasaman je se neće setiti do sledećeg jutra. Dok opere veš, dok ga uštirka, uplavi, prostre da se osuši na suncu, dok ga skupi, pa opegla... Sve to će završiti tek kasno uveče. Tako će Anatolija imati dovoljno vremena da spokojno ode na onaj svet.

Umirena ovom okolnošću, jutro je bez žurbe provela zaokupljena svakodnevnim poslovima, i tek po podne, kada se sunce, prešavši kupolu neba, graciozno otkotrljalo na zapadni rub doline, legla je da umre.

Anatolija je bila najmlađa od tri ćerke Kapitona Sevojanca i jedina iz čitave njegove porodice koja je uspela da dočeka starost. Nije šala, u februaru je proslavila pedeset i osmi rođendan, godine nečuvene za njenu porodicu.

Majke se nije dobro sećala – umrla je kada je Anatolija imala sedam godina. Majčine bademaste oči imale su neobičnu zlačanu nijansu, a uvojci joj behu gusti, boje meda. Ime joj je baš bilo u skladu sa njenim izgledom – Voske.* Majka je svoju čudesnu

* Jerm. zlatna.

kosu zaplitala u čvrstu pletenicu, drvenim ukosnicama na potiljku oblikovala ju je u teški čvor i hodala glave malo zabačene unazad. Često je prelazila prstima po vratu, žaleći se da je utrnuo. Jednom godišnje otac bi je poseo pored prozora, nežno je češljao i uredno skraćivao kosu do pojasa – majka nije dozvoljavala da se skrati više od toga. Ni svojim ćerkama nikada nije skraćivala pletenice: duga kosa trebalo je da ih zaštiti od prokletstva koje se nad njima nadvilo evo već osamnaestu godinu, od dana kada se udala za Kapitona Sevojanca. U stvari, za njega je trebalo da se uda njena starija sestra Tatevik. Tatevik je tada imala šesnaest godina, a četrnaestogodišnja Voske, druga devojka po redu za udaju u velikoj porodici Garegina Agulisanca, usrdno je učestvovala u pripremama za veselje. Prema vekovnoj tradiciji, koju su poštovale mnoge generacije stanovnika Marana, trebalo je da se posle čina venčanja svadba proslavi u nevestinoj kući, a zatim i u mladoženjinoj. Ali glave Kapitonove i Tatevikine porodica – dve bogate i uvažene maranske familije – odlučile su da se ujedine i naprave jednu veliku svadbu na majdanu.* Sve je obećavalo da će slavlje biti neviđeno, široko. Kapitonov otac, odlučivši da zadivi brojne goste, poslao je dvojicu zetova u dolinu, da na venčanje pozovu muzičare iz kamernog pozorišta. Oni su se vratili umorni, ali zadovoljni, i objavili da su užtogljeni muzičari svoj prvobitni bes odmah pretvorili u milost (nije šala, ko je ikada

* Centralni trg u manjim mestima, mesto gde su se ljudi okupljali.

video da se u selo zove pozorišni orkestar!) kad su saznali za izdašnu naknadu od po dva zlatnika svakom i zalihe namirnica za nedelju dana, za koje su Kapitonovi zetovi obećali da će ih dostaviti u pozorište zaprežnim kolima. Tatevikin otac je pak pripremao sopstveno iznenađenje – na venčanje je pozvan najpoznatiji tumač snova iz doline. Za nagradu od deset zlatnika, pristao je da se svojim zanatom bavi tokom celog dana, samo je zatražio da mu se pomogne da dopremi opremu, neophodnu za rad: šator, staklenu kuglu na masivnom bronzanom postolju, sto za gatanje, široki oman, dve žardinijere sa razgranatom biljkom izuzetno jakog mirisa, kakvu dosad niko nije video, i neobične spiralne sveće izrađene od posebnih vrsta drveta, usitnjenog u prah, koje su po nekoliko meseci gorele šireći aromu đumbira i mošusa, ali nisu sagorevale do kraja. Pored Maranaca, na svadbu je pozvano pedesetak žitelja doline, uglavnom uvaženih i bogatih. Čak su i novine pisale o predstojećoj proslavi, koja je obećavala da se pretvori u događaj za pamćenje, čime je iskazano posebno poštovanje jer ranije štampa nikada nije pominjala proslave u porodicama koje nisu imale plemenito poreklo.

Ali dogodilo se nešto o čemu niko nije mogao ni da sanja: četiri dana pre venčanja, nevesta je pala u krevet s groznicom, dan i noć se mučila u grozničavom delirijumu i bunilu i, ne došavši svesti, umrla.

Na dan njene sahrane, nad Maranom su se, van svake sumnje, otvorile neke mračne dveri i naletele nekakve drugačije sile,

potpuno suprotne od sila nebeskih, jer se ničim drugim, nego li pomućenjem razuma, nije moglo objasniti ponašanje glava dveju porodica. Odmah nakon opela, posle kraćeg savetovanja, oni rešiše da ne otkazuju svadbu.

„Neće valjda pare da propadnu“, izrekao je štedljivi Garegin Agulisanc na parastosu. „Kapiton je dobar momak, vredan i dostojan poštovanja, svako će biti srećan da dobije takvog zeta. Bog je uzeo sebi Tatevik, znači da je tako bilo suđeno, greh je da čovek ropće protiv Njegove volje. A mi imamo još jednu ćerku za udaju. Tako smo Anes i ja odlučili da se za Kapitona uda Voske.“

Niko se nije usudio da protivreči muškarcima, a Voske, netešna nakon gubitka voljene sestre, nije imala izbora nego da se bez pogovora uda za Kapitona. Žalost za Tatevik odložena je za nedelju dana. Svadba beše velika, bučna, sa brdimama ića i pića, tekle su reke vina i dudovače; stolovi, postavljeni pod vedrim nebom, lomili su se od najrazličitijih jela, orkestar je, uparađen u tamne frakove i u čizme izgancane do visokog sjaja, svirao polke i menuete; Maranci su neko vreme napeto slušali klasičnu muziku, na koju njihove uši nisu navikle, ali su posle nekog vremena, kad su se dobro nalili, digli ruke od pristojnosti i od svega napravili pravu seosku igranku.

Malo ko je ulazio u šator tumača snova; zvanicama na svadbi, zagrejanim obilnom hranom i pićem, nije bilo do toga. Voske je tamo za ruku odvela zabrinuta baba-tetka kada joj je devojkica, ulučivši zgodan trenutak, ispričala san koji je sanjala uoči venčanja.

Ispostavilo se da je tumač majušan, sparušen i neverovatno, prosto zastrašujuće, nakazan starac. Pokazao je rukom Voske gde da sedne; ona se zaprepastila kad je ugledala mali prst njegove desne ruke: dugačak taman nokat, koji mnogo godina nije bio skraćivan, savijen poput kuke, obmotavao je jagodicu prsta i rastao niz dlan prema iskrivljenom zglobu, onemogućavajući pokrete cele šake. Starac je bez ustezanja izveo tetku iz šatora, naredivši joj da dežura na ulazu, a on se pak smestio preko puta vrata, potpuno raširenih nogu, u neobičnim istočnjačkim šalvarama, pa među kolenima opustio dugačke uske šake i ćutke se zagledao u Voske.

„Sanjala sam sestru“, odgovorila je devojka na njegovo nepostavljeno pitanje. „Stajala je leđima okrenuta, u prelepoj haljini, sa niskom bisera upletenom u pletenicu. Želela sam da je zagrlim, ali ona je ustuknula. Okrenula se prema meni, a lice joj beše nekako staro, naborano. A usta tako... kao da jezik ne može da stane u njih. Ja sam zaplakala, a ona ode u ćošak sobe, ispljunu nekakvu tamnu tečnost u dlan, pruži mi i reče: 'Nema tebi sreće, Voske.' Uplašila sam se i probudila. Ali najgore se dogodilo tek posle, kad sam otvorila oči i shvatila da se san nastavlja. Bio je rani enbašti*, petlovi još nisu zakukurikali, ustala sam da pijem vodu, pogledala u plafon, ne znam zašto, i na jerdiku** ugledala tužno lice Tatevikino. Bacila mi je pod noge veo i nestala. A samo što je dodirnuo pod, veo se pretvorio u prah.“

* Rano jutro, period od 3 do 6 ujutro.

** Prozor na tavanici u prostoriji.

Voske je počela gorko da rida, razmazujući po obrazima crnu boju s trepavica, jedinu šminku koju su koristile Maranke. Iz skuta svilenog mintana*, ukrašenog skupocenom čipkom i srebrnim dukatima, provirivali su krhki dečji zglobovi, a plava bespomoćna žila na slepoočnici počela je silovito da pulsira.

Tumač snova je glasno udahnuo, ispuštajući dugačak, razdražujući zvuk, koji je bilo neprijatno slušati. Voske se štreknula i uplašeno upiljila u njega.

„Slušaj me dobro, devojčice“, zakreštao je starac, „neću ti objašnjavati san, od toga nema nikakve vajde, svejedno ništa više ne može da se promeni. Moj jedini savet ti je da se nikada ne šišaš, neka ti kosa uvek pokriva leđa. Svaki čovek ima svoju amajliju. Ja imam“, i tu on mahnu desnom rukom Voske pred nosom, „nokat mog malog prsta. A tvoj je, znači – kosa.“

„Dobro“, šapnula je Voske. Sačekala je malo, nadajući se još nekim uputstvima, ali tumač snova je mrzovoljno ćutao. Tada je ustala i krenula, ali skupivši hrabrost, natera sebe da još upita: „A zašto baš kosa?“

„To ne znam. Ali pošto ti je bacila veo s glave, znači da je želela da prikrije ono što može da te spase od prokletstva“, odgovorio je starac ne skidajući pogled sa sveće koja se dimila.

Voske je napustila šator pomešanih osećanja. S jedne strane, nije bila toliko zabrinuta, jer je deo svoje strepnje prepustila

* Svečana haljina.

tumaču snova. Ali u isto vreme, nije je napuštala misao da je morala – mada ne iz zle namere, ali ipak jeste – da učini da preminula sestra u očima stranca izgleda gotovo kao veštica. Kada je prepričala starčevo proročanstvo baba-tetki, koja se nestrpljivo ushodala ispred šatora, ona je iz nekog razloga bila presrećna: „Glavno je da nemamo čega da se bojimo. Uradi kako te je posavetovao i sve će biti u redu. A Tatevikina duša će na četrdeseti dan napustiti našu grešnu zemlju i ostaviće te na miru.“

Voske se vratila za mladenački sto, svom mužu, stidljivo mu se osmehnula. Ovaj se zburnio, osmehnuo se i on njoj i odjednom pocrveneo kao bulka; uprkos, po patrijarhalnim aršinima, solidnoj dobi od dvadeset godina, Kapiton je bio vrlo stidljiv i povučen mladić. Pre tri meseca, kada je u porodici počelo da se priča kako je vreme da ga žene, muž starije sestre priredio mu je poklon – odveo ga je u dolinu i platio mu noć u javnoj kući. Kapiton se u Maran vratio potpuno zburnjen. Ne može se reći da mu nije prijala noć ljubavnih igara provedena u zagrljaju prijateljice noći, koja je mirisala na ružinu vodicu, karanfilić i znoj. Pre bi se reklo suprotno – bio je zapanjen i očaran onim bolno vrelim milovanjima, kojima ga je velikodušno obasula. Ali nejasan osećaj odvratnosti, lagana mučnina koja se u njemu rodila istog trenutka kada je uhvatio izraz njenog lica – grčeci se poput zmije, prigušeno stenjući i milujuć ga vešto i strastveno, uspela je da zadrži tako neosetljivo, kameno lice, kao da nije vodila ljubav, nego radila nešto potpuno svakodnevno – sve to nije mu davalo

mira. Sa brzopletom žurbom, karakterističnom za njegove godine, on je zaključio da je tako proračunato bestidno ponašanje svojstveno svakoj ženi u krevetu, pa od braka nije očekivao ništa dobro. Upravo zbog toga, kada je otac objavio da posle smrti najstarije ćerke Garegina Agulisanca treba da se oženi mlađom, Kapiton je samo ćutke klimnuo glavom u znak saglasnosti. Zar je važno kojom će se oženiti! Sve žene su, u svojoj suštini, varljive i nesposobne za iskrena osećanja.

Pred noć, kada su konobari počeli da donose na stolove sočne komade buta pečenog sa začinima i rastresitu prosenu kašu sa čvarcima i prženim lukom, pijani očevi mladenaca, uz prodorno zavijanje zurle i odobravajuće brujanje svatova, odvedoše mladence u spavaću sobu i tamo ih zaključaše, obećavajući da će ih pustiti ujutru. Kada je ostala sama sa mužem, Voske je briznula u plač, ali kad je Kapiton prišao da je zagrlji i uteši, ona ga nije odgurnula već se, naprotiv, privila uz njega i začas utihnula, samo je jecala i smešno šmrcala.

„Bojim se“, podigla je prema njemu lice umrljano suzama.

„I ja se bojim“, odgovorio je kratko Kapiton.

Ovaj jednostavan dijalog, ali dubok i dirljiv u svojoj iskrenosti, izgovoren stidljivim šapatom, vezao je njihova mlada i ljubavi gladna srca neraskidivo i zauvek. Tek kasnije, u krevetu, privijajući svoju mladu suprugu na grudi i sa zahvalnošću motreći na svaki njen pokret, svaki uzdah, svaki nežni dodir, Kapiton je izgarao od srama što se usudio da je uporedi sa ženom iz doline. Voske je u